

Бабій Н. П.

Прикарпатський національний університет

СТАНІСЛАВІВСЬКИЙ СПАДОК ДМИТРА ЯБЛОНСЬКОГО
В АРХІВІ ЗЕНОВІЯ СОКОЛОВСЬКОГО

УДК 72.03 (477); «17»; 001.32

Бабій Н. П. Станіславівський спадок Дмитра Яблонського в архіві Зеновія Соколовського. У статті повідомляється про багатий архів доцента кафедри архітектури та дизайну Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, у минулому — директора Івано-Франківської філії інституту «Укрзахідпроектреставрація», лауреата Державної премії в галузі архітектури Зеновія Соколовського, що містить різноманітні документи для дослідження культури Івано-Франківщини. Особливо наголошується на виокремлених з архіву обмірних кресленнях та акварельних аркушах 1949–1950-х років із зображеннями громадських та сакральних споруд регіону. Проведений уперше стилістичний та порівняльний аналіз цих документів дозволяє стверджувати авторство доктора архітектури Дмитра Ніловича Яблонського. Унікальність документів очевидна — окрім історичного та пам'яткоохоронного значення вони мають цікавий культурологічний аспект як один з перших випадків атрибуції римсько-католицьких та греко-католицьких храмів Західної України у період Радянського Союзу. Крім того, це поки що єдині документи, що засвідчують науковий інтерес архітектора Дмитра Яблонського до малоопрацьованих пам'яток періоду бароко на теренах Прикарпаття.

Ключові слова: Дмитро Яблонський, акварелі, авторські креслення, архів Зеновія Соколовського.

Бабій Н. П. Станіславовское наследие Дмитрия Яблонского в архиве Зиновия Соколовского. В статье сообщается о богатом архиве доцента кафедры архитектуры и дизайна Ивано-Франковского университета права имени Короля Даниила Галицкого, в прошлом — директора Ивано-Франковского филиала института «Укрзападпроектреставрация», лауреата Государственной премии в области архитектуры Зиновия Соколовского, содержащем разнообразные документы, связанные с проблематикой исследования культуры Ивано-Франковщины. Особо подчеркивается ценность найденных в архиве обмерных чертежей и акварельных листов 1949–1950-х годов с изображениями общественных и сакральных сооружений региона. Впервые проведенный стилистический и сравнительный анализ этих документов позволяет утверждать авторство доктора архитектуры Дмитрия Ниловича Яблонского. Уникальность документов состоит в их историческом и памятничноохранном значении, а также важном культурологическом аспекте — как один из первых примеров атрибуции римо-католических и греко-католических храмов Западной Украины в период Советского Союза. Кроме того, это пока единственные документы, удостоверяющие научный интерес архитектора Дмитрия Яблонского к малоизученным сооружениям периода барокко на территории Прикарпатья.

Ключевые слова: Дмитрий Яблонский, акварели, авторские чертежи, архив Зиновия Соколовского.

Babiy N. Stanislav legacy of Dmytro Yablonsky in the archives of Zenoviy Sokolovsky. The study of ecclesiastical architecture of XXVIII century in Ivano-Frankivsk region requires widening of the historical base, which includes original documents with varied content and purposes from private archives.

The materials of a private archive of architect-restorer and researcher Zenoviy Bohdanovych Sokolovsky, assistant professor of the department of architecture and design of Ivano-Frankivsk King Danylo Halytsky Law University, in the past the principal of Ivano-Frankivsk campus of “Ykrzahidproektrestavratsiya” Institute, the recipient of a state honors award in the field of architecture in 2002 for “regeneration of central historical part of Ivano-Frankivsk” have particularly strong potential for scientific study of architectural legacy of Ivano-Frankivsk region.

After the disassembling of the aforementioned institute significant part of the previously compiled passports of the memorials, photography archives, handwritten notes and architectural sketches were

left out of the official archives. The components of this volume are related to different periods in the history of Pre-Carpathian region covering extensive period of time up to modern times. That is why it is difficult to overestimate the value of the archive for the scientific study, even though the researchers currently don't use these documents very often.

The author discovered earlier documents from 1950s: the sketches of Catholic Catherdrals of XVIII century and graphic works (sepia, aquarel) with the images of the facades of several of the monuments in the archival volumes of Zenoviy Sokolovsky. In the earlier scientific literature on the subject only rare measurement sketches were taken into consideration, mainly published in the studies of Polish researchers without the information about the author or the source as “pomiarzokresupowojennego”.

The architect Zenoviy Sokolovsky found unknown author's works of aquarel of the fragments of the Catholic Catherdrals, public spaces' buldings from the middle of XVIII century and authentic wooden churhces of Pre-Carpathian region in 1979 in one of the attics while he was working as the senior architect of the local department of the institute “Zahidproektrestavratsiya”. A complex analysis of the aforementioned images on the subject of attribution of architectural graphic work was never carried out before. Clearly, the division of the documents into separate folders, the absence of the complex study of architectural layer of Baroque period was the reason behind anonymity of the documents. While working on creation of the volume of illustration appendixes for a scientific work, the author noted that all the sketches have the same characteristic graphic particularities. The sketches are created by hand, without the use of a ruler and with a thin pen on the white paper of the size A3; the place of crossing of vertical and horizontal lines is fixed with a characteristic cross-like sign, the places of cuts are marked with the lines from right to left, in some sketches they are covered with black ink. Also, the nuances of complex architectural structure of Baroque facades, tiled roofs, the decoration of capitals of pilasters, cornonices are shown with characteristic thin lines. Most of the sketches don't have signatures, some have a date — 1949 or 1950, annotated in Russian cursive.

Works of aquarel of format A4 are on thick brown carton with the evidence of characteristic open, light and professional manner of the artist. It is important to note that the contrast division of light and shadow in aquarel works on the spaces of the monuments of architecture effectively points out the key construction elements and forms of decoration; mainly monochromatic color system is used. The initial drawing is done with light sepia, without the use of slate-pencil. There were 7 sketches with measurements and 15 graphic images in the collection of Zenoviy Sokolovsky. It is important to note that among the aforementioned documents there are measurements and sketches of the monuments that were destroyed in 1970s: Catholic Dominican Cathedral in Tysmenytsya, the bell tower of Kolegiata in Stanislaviv, the entrance gate of the Dominican monastery in Bohorodychany. They are nearly the only sources for studying the architecture of these monuments. Furthermore, the documents served as the basis for reconstruction of the aforementioned bell-tower.

The stilistic and comparative analysis of the documents that was carried out for the first time allows to allocate the dates of the documents to the 1949–1950s, and to attribute the authorship to Dmytro Nilovych Yablonsky (1921–2001) — prominent Ukrainian architect, doctor of architecture, professor, member of the Association of architects and urbanists of Ukraine, the member of committee of selection of recipients of state awards of Ukraine in the field of architecture. The monograph of Dmytro Yablonsky “Portals of Ukrainian architecture of XVII–XVIII centuries” (1955) as well as some personal documents of the architect, images of facades of the churches, that are kept in the Central State scientific and technical archives of Ukraine serve as evidence

of the authorship. Furthermore, the comparative analysis of the graphic characteristics of the aforementioned sources, including original signature of Dmytro Yablonsky, corroborate the authorship of the documents from the archive of Zenoviy Sokolovsky and allow to attribute it to Dmytro Yablonsky.

The presented brief overview of the architectural and historical elements in the archival volumes of Zenoviy Sokolovsky cannot be considered complete. However, these are the initial steps towards future elaborate study of the source. This brief information allows to deepen and diversify the sources of information about architectural history of Ukraine.

Keywords: Dmytro Yablonsky, watercolors, author's sketches, archive of Zenoviy Sokolovsky.

Постановка проблеми. Непроста історична доля західноукраїнських земель, що в минулому належали до різних державних утворень, спричинила до значних втрат та перебудов як самих пам'яток культури, так і нищення та розрізнення архівних джерел про них. Дослідження культурової архітектури XVIII ст. на теренах Івано-Франківщини потребує розширення історіографічної бази, в якій чільне місце посідають оригінальні документи різноманітного складу та призначення з приватних збірок та архівів.

Особливе місце серед вітчизняних збірок, що мають значний потенціал для наукових досліджень архітектурної спадщини Івано-Франківщини, мають матеріали приватного архіву архітектора-реставратора та науковця Зеновія Богдановича Соколовського — доцента кафедри архітектури та дизайну Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, у минулому — директора Івано-Франківської філії інституту «Укрзахідпроектреставрація», лауреата Державної премії в галузі архітектури 2002 р. «За регенерацію центральної історичної частини м. Івано-Франківська».

Об'єктом дослідження є архів Зеновія Соколовського.

Предметом — маловідомі неатрибутовані графічні листи та креслення 1949–1950-го років із обмірами та зображеннями дерев'яних церков, костелів та громадських споруд Прикарпаття середини XVIII сторіччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безпосередньо досліджень, що висвітлюють архівну збірку З. Соколовського не було. Вперше це питання було порушене автором у дисертації на здобуття вченого звання кандидата мистецтвознавства: «Художня культура доби бароко в католицьких пам'ятках Івано-Франківської області» [2], окремі знахідки спадку Д. Яблонського з названого архіву частково опубліковані у журналі «Пам'ятки України» [1: 60–63]. Постать Дмитра Ніловича Яблонського поза колом знавців маловідома. У доступі існує кілька малоінформативних довідників та газетних публікацій про архітектора, офіційна інформація оприлюднена на його сторінці у Центральному державному науково-технічному архіві України [7; 9; 10]. Також у фондах Тернопільської обласної наукової біблі-

отеки знайдено примірник монографії Д. Яблонського (1955), який став головним джерелом для атрибуції зазначених документів [8].

Мета статті. Систематизувати, описати, атрибутувати знайдені артефакти, показати пам'яткоохоронне значення архіву З. Соколовського загалом та станіславівського спадку Д. Яблонського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнавальне значення архіву Зеновія Соколовського важко переоцінити, хоча наразі дослідники використовують ці документи дуже мало. Після розформування інституту «Укрзахідпроектреставрація», інших офіційних інституцій, значна частина укладених пам'яткових паспортів, численна фототека, рукописні нотатки, архітектурні кресленики залишились поза офіційними архівами. Складники цієї збірки за змістом пов'язані з різними періодами історії прикарпатського краю — від княжих часів до сьогодення. Фіксаційні документи, по суті, часто є чи не єдиними джерелами до вивчення історії архітектури краю в контексті української та загальноєвропейської культури, мають значне пам'яткоохоронне значення.

Зеновій Богданович Соколовський народився 4 квітня 1941 року, закінчив Львівську політехніку (1968), працював у Івано-Франківському відділі в справах будівництва і архітектури, інспектором з охорони пам'яток архітектури. Плідною була спільна праця з Народним архітектором Іваном Романовичем Могитичем: саме він настановив З. Соколовського на думку про необхідність офіційного обліку із зазначенням категорії пам'яток архітектури (особливо сакральної) на теренах області. Саме тоді, показно, з політичних міркувань, Зеновій Богданович був звільнений з посади за те, що вніс до реєстру пам'яток церкву Св. Параскеви у Космачі, Косівського р-ну, яка була пов'язана з історією визвольних змагань.

У збірці Зеновія Соколовського серед папок із реставраційними паспортами нами виявлені більш ранні фіксаційні документи 1950-х рр.: креслення костьолів XVIII ст. та графічні аркуші (олівець, сепія, акварель) із зображеннями фасадів окремих пам'яток. Як повідомив власник, ці документи знайдені ним після ліквідації архіву обласної архітектури (1979) на закинутому стриху. Звідки креслення та акварелі 1949 року потрапили до очільника установи Дмитра Соснового (на посаді головного архітектора області з 1957) [4: 98] — невідомо, хоча цілком зрозуміла їх участь в індустріальну радянську епоху.

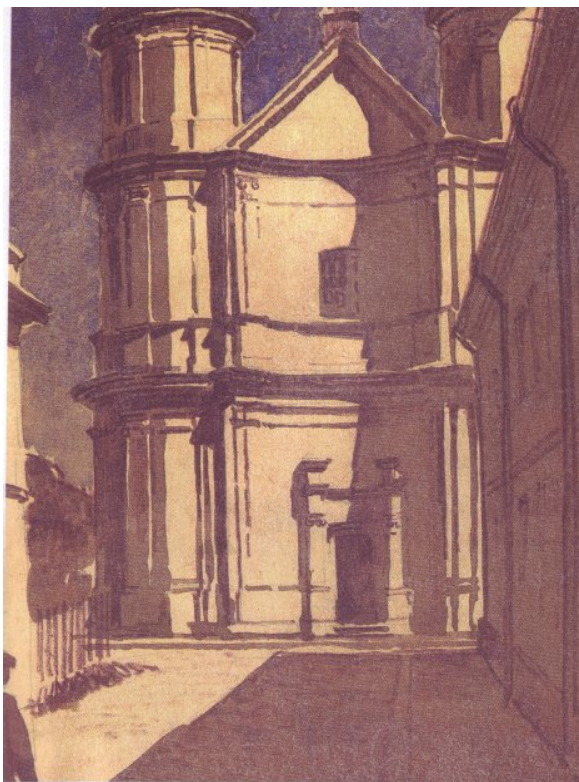
В науковій літературі раніше розглядалися лише поодинокі обміри, що входять до колекції, у працях переважно польських науковців, без зазначення авторства та місця збереження як *“potiar z okresu powojennego”* [11: 460]. Акварелі, та рисунки, що зображують фрагменти костьольних, церковних та громадських споруд хоча й знаходились у тому ж архіві, досі не атрибутовувались та не були

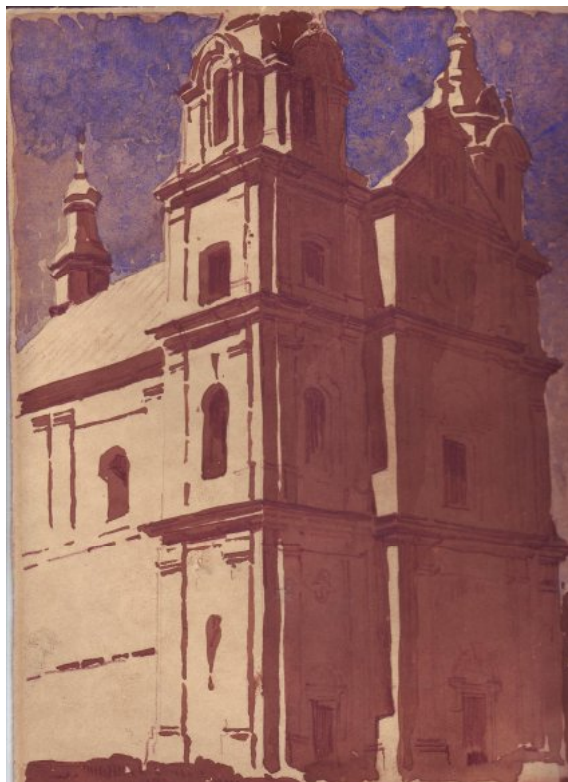
Іл. 1. Дмитро Яблонський. Дзвіниця Колегіати.
1949. Картон, акв.; 22x21,5

Іл. 2. Дмитро Яблонський. Колегіата.
1949. Картон, акв.; 22x21,5

Іл. 3. Дмитро Яблонський.
Вірменський костьол у Станіславові. 1949.
Картон, акв.; 22x20,5

Іл. 4. Дмитро Яблонський. Тисмениця.
Костьол Св. Миколи і Св. Софії.
Картон, акв.; 22x21,5

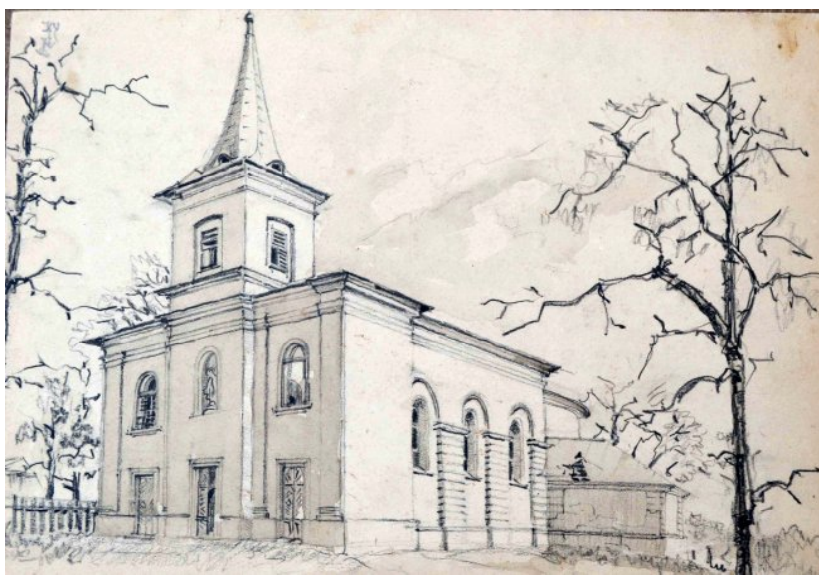
Ілюстрації подані за: Архів Зеновія Соколовського (Українська Академія наук.
Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького,
факультет архітектури та будівництва)

Іл. 5. Дмитро Яблонський. Городенка.
Фасад костьолу Непорочного Зачаття Діви Марії.
Картон, сепія; 250x335

Іл. 6. Дмитро Яблонський. Рогатин.
Костьол Св. Йосипа XVIII ст.
Картон, сепія; 263x332

Іл. 7. Дмитро Яблонський.
Лисець. Вірменський костьол
Успіння Богоматері XVIII –
XIX ст. Картон, сепія

відомі поза вузьким колом друзів колекціонера. Комплексний аналіз вказаних аркушів на предмет атрибуції архітектурної графіки раніше не проводився. Очевидно, саме розрізнення документів в окремих папках, відсутність комплексного дослідження архітектурного пласту барокового періоду було причиною анонімності документів.

Проводячи укладення блоку ілюстративних додатків для наукової роботи, присвяченої католицьким храмам XVII–XVIII ст. на теренах Івано-Франківщини [2], автор зауважила, що усі креслення мають одні й ті самі характерні гра-

фічні особливості. Рисунки виконані від руки, без використання лінійки тонким канцелярським пером, на білому папері формату А3; місце перетину вертикальних та горизонтальних штрихів зафіксоване характерною хрестоподібною засічкою, місця перерізів позначені штриховкою справа наліво, у деяких кресленнях залиті чорною тушшю. Також, нюанси складного архітектурного членування барокових фасадів, черепична покрівля дахів, декор капітелей пілястрів, перспективні карнизи тощо відтворені характерними тонкими лініями. Кресленики переважно не мають під-

пису, подекуди вказано лише дату — 1949 чи 1950 р., ановані російською мовою, креслярським курсивом.

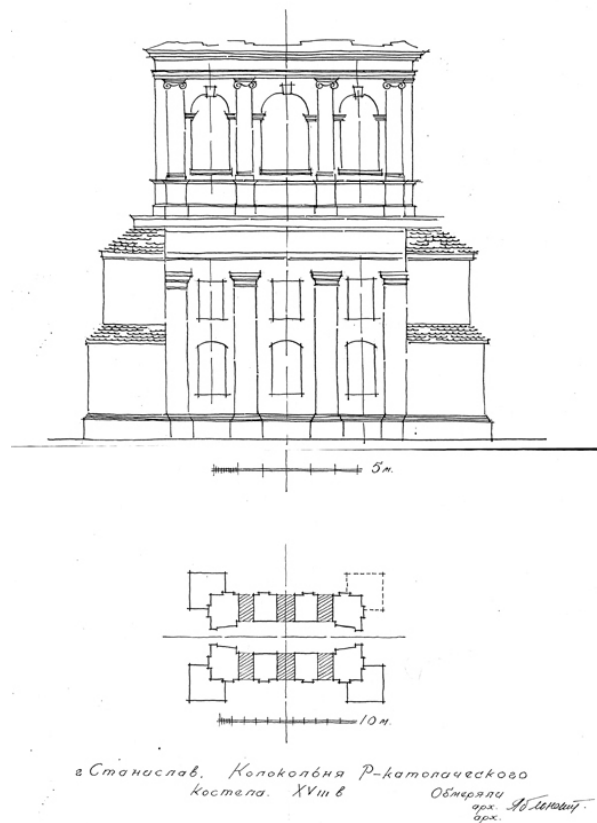
Акварелі виконанні на товстому коричневому картоні. Характерна манера митця: розкута, легка, майстерна. Костьоли зображені фрагментарно, у перспективному скороченні. Відзначимо контрастний розподіл світла та тіні в акварелях на площинах архітектурних споруд, що вдало виявляє основні конструктивні форми та елементи їхнього декору; переважно монохромну колористику (охра-ультрамарин). Початковий рисунок нанесений м'якою сепією, без використання грифеля. Всього в колекції Зеновія Соколовського виявлено 15 зарисовок, підписи з лицьового та зворотнього боку виконані самим З. Соколовським. Нашої роботи безпосередньо торкаються наступні: іл. 1. На звороті простим олівцем каліграфічно «Тисмениця, костьол домініканців»; іл. 2. На звороті «Вірменський костьол у Станіславові»; іл. 3. На звороті простим олівцем каліграфічно «Колегіата у Станіславові»; іл. 4. На звороті простим олівцем каліграфічно «Дзвіниця Колегіати у Станіславові»; іл. 5. Без назви, (Городенка. Костьол Непорочного Зачаття Діви Марії); іл. 6. Унизу курсивом, надпис піднятий до гори «Рогатин Костел Св. Йосипа XVIII ст.»; іл. 7. На звороті синім фломастером начерк чоловічої голови. Навпроти підпис: «Лисець. ц-ва Успенія Богоматері XVIII — XIX ст» (насправді, Лисець — костьол вірменсько-католицький).

На відміну від рисунків та акварелей, креслення мають датування та, частково, підписи. Знайдено 7 креслень з обмірами: костьолу домініканців у Тисмениці, колегіуму єзуїтів, Колегіати та її дзвіниці (Іл. 8) у Станіславові (тепер Івано-Франківськ), костьолу та монастиря домініканців у Богородчанах, в'їздової брами того ж монастиря, вірменсько-католицького костьолу у Городенці.

Цінно, що серед зазначених документів є обміри та зарисовки пам'яток, знищених у 1970-х рр.: костьол домініканців у Тисмениці, дзвіниця Колегіати у Станіславові, в'їздова брама монастиря домініканців у Богородчанах. Вони є чи не єдиними джерелами до вивчення архітектури цих пам'яток, а у випадку із дзвіницею стали унікальним джерелом до її реконструкції у 2000 р. (автор реконструкції Зеновій Соколовський) [5: 24].

Обмірне креслення костьолу домініканців у Тисмениці, на відміну від інших, вміщує автограф та зазначає дату: «обмеряли в 1949 г., арх.». У автографі легко прочитується перша літера «Я» та другий склад «ло». Ще одне креслення, ановане як «г. Станислав. Колокольня Р-католического костела XVIII в.» (іл. 8) має виразніший автограф, в якому легко прочитується «арх. Яблонский». Такий же підпис знайдений на кресленні фасаду та плану Колегіати.

Зважаючи на те, що креслення знищених пам'яток часто були у парі з акварельною зарис-

Іл. 8. Станіславів. Дзвіниця Колегіати.
План та фасад. Креслення Д. Н. Яблонський, 1949

совкою, логічно було об'єднати їх. Спроба знайти автора креслень та акварелей 1949–1950-х рр. за прізвищем серед членів Спілки архітекторів Радянського Союзу дала несподіваний результат — автором міг бути не хто інший, як Дмитро Нілович Яблонський — доктор архітектури, видатний вчений, архітектор, художник, дійсний член Української Академії архітектури, професор, заслужений архітектор, спеціаліст у галузі автоматизованого проектування житлового будівництва.

На перший погляд нічого близького, якщо б не один цікавий факт — Яблонський був аспірантом Володимира Гнатовича Заболотного — під його керівництвом на початку своєї діяльності розробляв креслення будівлі Верховної Ради УРСР [8]. У 50-ті рр. збирав матеріали для дисертації з вивчення порталів українського бароко (керівники: Володимир Заболотний, Петро Юрченко) [9; 10], яку захистив 1953 р. Монографія «Порталы украинской архитектуры XVII–XVIII вв.» (1955) вийшла друком 1955-го року [8], оформлена акварелями та кресленнями. Увесь тираж книги (5 000 примірників), за виключенням кількох екземплярів, був знищений з причини неспівпадіння тематики із діючою політикою уряду (націоналізм) [6].

Порівняльний аналіз графічних характеристик знайдених нами листів із окремими особистими документами архітектора, зображення

порталів церков, що зберігаються у Центральному державному науково-технічному архіві України [7], в тому числі й оригінал підпису Дмитра Яблонського, підтверджує авторство аркушів з архіву Зеновія Соколовського та дозволяє їх атрибутувати.

Прикметно, що портали, опрацьовані в монографії, походять з теренів Київщини та Чернігівщини, жодна пам'ятка не стосується західноукраїнських земель, креслення та акварелі датовані 1952–1953 рр. — пізніше, ніж креслення зі збірки Зеновія Соколовського. Дочка Дмитра Ніловича — Анна Дмитрівна, підтвердила нам у розмові, що не знає нічого про роботу батька на Прикарпатті; на її думку ці рисунки та креслення залишилися з однієї із експедицій, в яких він брав участь.

Дмитро Яблонський (1921–2001) народився у м. Смоленську (РРФСР) у творчій родині. Його сестри — художниці Олена і Тетяна Яблонські, художником був батько, Ніл Олександрович (1888–1943) [3]. У 1929 році родина переїхала до Луганська, де Ніл Яблонський працював викладачем малюнка в художньому училищі. Через 2–3 роки переїхав до Києва та займався творчою роботою, пізніше родина проживала у Кам'янці Подільському.

Дмитро Яблонський з 1938 по 1946 рр. навчався на архітектурному факультеті Київського державного художнього інституту, який закінчив з відзнакою, далі працював в Академії архітектури УРСР. Сучасники називали його найкращим художником серед архітекторів, захоплювались його ерудованістю, знанням та розумінням національних принципів храмового будівництва [6]. Саме 1946-м роком датовані деякі креслення з колекції Зеновія Соколовського. Не виключено, що у цей період створені й акварелі.

Висновки. Унікальність документів очевидна — окрім історичного та пам'яткоохоронного значення вони мають цікавий культурологічний аспект, як один з перших випадків атрибуції римсько-католицьких храмів Західної України у період Радянського Союзу. Більшість пам'яток, засвідчених у них, зруйнована; креслення та зображення дзвіниці Колегіати дозволило виконати її детальну реконструкцію. Крім того, це поки що єдині документи, що засвідчують науковий інтерес архітектора Дмитра Яблонського до малоопрацьованих пам'яток періоду бароко на теренах Прикарпаття.

Перспективи дослідження даної теми. Наведений короткий огляд архітектурно-історичного елемента в складі збірки Зеновія Соколовського, звісно, не може претендувати на вичерпність. Це лише перші штрихи до майбутнього джерелознавчого портрета. Проте, і ця коротка інформація дозволить певною мірою поглибити й урізноманітнити інформаційні джерела сучасної архітектурної історіографії України.

Література:

1. Бабій Н. Акварелі Д. Яблонського у збірці Зеновія Соколовського / Н. Бабій // *Пам'ятки України: історія та культура*. — 2013, № 4 (187). — С. 60–63.
2. Бабій Н. П. *Художня культура доби бароко в католицьких пам'ятках Івано-Франківської області [Текст] : Автореф. дис. ... канд. мист.: 26.00.01 / Бабій Надія Петрівна; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*. — Івано-Франківськ, 2014. — 16 с.
3. Єпіхіна Д. В. Педагогічна діяльність та мистецька спадщина Ніла Яблонського [Електронний ресурс] / Д. В. Єпіхіна. — Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11378/1/Яблонський..docx>.
4. Соколовський З. *Архітектор кореня козацького* — Дмитро Сосновий / Зеновій Соколовський // *Архітектори радянського Івано-Франківська*. — Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2014. — 108 с. — С. 95–106.
5. Соколовський З. *Друге народження барокової перлини / З. Соколовський // Галицька брама*. — Львів: Центр Європи, січень–березень 2009. — № 1–3. — 48 с. — С. 23–24.
6. Степанов О. *Творческий путь Дмитрия Ниловича Яблонского. Светлой памяти наставника [Електронний ресурс] / Олег Степанов*. — Режим доступу: <http://christian-culture.in.ua/content/view/39/39/>.
7. *Центральний державний науково-технічний архів України [Електронний ресурс] // Особисті фонди*. — Яблонський Д. Н. — Ф. Р-232, 6 од. зб., 1972–1993 рр. — Режим доступу: <http://www.archive.gov.ua/ukr/category/Yablonskiydmro.html>.
8. Яблонский Д. Н. *Порталы в украинской архитектуре / Д. Н. Яблонский*. — К.: Издательство АА УССР, 1955. — 144 с.
9. Яблонський Дмитро Нілович [Електронний ресурс] // *Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного*. — Режим доступу: <http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=410>.
10. Яблонский Дмитрий Нилович: лич. лист чл. СА УССР [Електронний ресурс] — К.: [б. у.], 1956. — 4 л. — Режим доступу: <http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go>.
11. Krasny P. *Kościół parafialny p. w. Św. Mikołaja i św Zofii oraz klasztor OO. Dominikanów w Tyśmienicy / P. Krasny // Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. — Kraków, 2006. — Część I. — T. 14. — *Kościoly i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*. — S. 449–462.

Рецензент статті: Губаль Б. І., Заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри дизайну і теорії мистецтва, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника